

Mevrouw J.W.E. Spies
De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Schedeldoekshaven 200
2511 EZ DEN HAAG

Amsterdam
23 augustus 2012

Betreft Verbeterpunten evaluatie Wet op de inlichtingen- en
 veiligheidsdiensten

Geachte mevrouw Spies,

Hierbij wil ik namens Bits of Freedom graag reageren op uw brief aan de Tweede Kamer van 25 juni 2012 (*Kamerstukken II*, 2011/12, 29 924, nr. 91). Hierin schetst u hoe de evaluatie van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv) in hoofdlijnen zal worden ingevuld. Bits of Freedom juicht een evaluatie toe maar vindt dat het plan van aanpak op een aantal belangrijke punten kan worden verbeterd. Ik zal dit hierna toelichten, overeenkomstig de opbouw van uw brief.

Moment van uitvoering van het evaluatieonderzoek

Laat ik vooropstellen dat het moment van evaluatie ongewoon en verre van ideaal is. De evaluatie van de Wiv heeft tot doel te onderzoeken of de bevoegdheden van de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten toereikend zijn, of de waarborgen voldoen, of het toezicht op deze diensten goed geregeld is en volstaat en om te toetsen of het stelsel van democratische controle nog steeds dekkend en van voldoende kwaliteit is (*Kamerstukken II*, 2011/12, 29 924, nr. 79). Als zodanig, bepaalt de uitkomst van de evaluatie de noodzaak en reikwijdte van een eventuele wetswijziging. De evaluatie geldt dus als vertrekpunt.

Bij de huidige aanpak is er echter voor gekozen de evaluatie pas te starten op het moment dat het wijzigingstraject reeds in vergevorderd stadium is.

Dat levert het aanzienlijke gevaar op dat het wijzigingsvoorstel verder gaat dan de uitkomst van het evaluatieonderzoek. Dit probleem wordt niet opgelost door haast te maken met het onderzoek en de resultaten daarvan nog op het nippertje in het lopende wijzigingstraject mee te nemen. Omdat het wijzigingsvoorstel dan al volledig in de steigers staat, is er nog maar weinig ruimte voor verandering.

De enige oplossing voor dit probleem is het wijzigingstraject te stoppen, een evaluatie uit te voeren en op basis van de uitkomst daarvan een geheel nieuw wijzigingstraject te starten. U kiest echter een andere weg waardoor het hiervoor genoemde risico blijft bestaan en Bits of Freedom nu al twijfelt aan de legitimiteit van het wijzigingsvoorstel dat zal worden voorgelegd. U kunt dit zo veel mogelijk beperken door het parlement zo volledig mogelijk over de resultaten van de evaluatie te informeren. Dit wordt moeilijk als het pas in een zeer laat stadium van deze resultaten op de hoogte wordt gesteld, bijvoorbeeld bij nota van wijziging – zoals u suggereert. U moet zich er daarom hard voor maken dat het wijzigingsvoorstel niet bij de Tweede Kamer wordt ingediend vóóordat de uitkomst van de evaluatie daarin zijn verwerkt.

Advies: het wijzigingsvoorstel voor de Wiv kan pas bij de Tweede Kamer worden ingediend als de resultaten van de evaluatie daarin zijn verwerkt.

Reikwijdte en uitvoering van het evaluatieonderzoek

Terecht merkt u op dat de evaluatie niet alleen moet onderzoeken of de Wiv nog voldoet, maar dat zij – waar mogelijk – ook suggesties moet doen voor eventuele wetswijzigingen. Waar deze suggesties privacybeperkende maatregelen omvatten, is echter wel vereist dat zij voldoen aan de vijf criteria van de motie-Franken (*Kamerstukken I*, 2011, 31 051, nr. D, Motie-Franken (CDA) c.s. NB: alleen de VVD-fractie stemde tegen).

De vijf criteria uit de motie-Franken: (i) de noodzaak, effectiviteit en hanteerbaarheid van de maatregel moeten vooraf worden aangetoond; (ii) de maatregel moet proportioneel zijn: de inbreuk mag niet groter zijn dan strikt noodzakelijk is; (iii) de maatregel moet worden vooraf gegaan door een Privacy Impact Assessment, zodat duidelijk is welke risico's de maatregel met zich brengt; (iv) effectief toezicht en controle op de maatregel moet mogelijk zijn (o.a. door audits door de onafhankelijke toezichthouder); en (v) de geldigheidsduur van de maatregel moet worden beperkt door een horizon- of evaluatiebepaling.

De motie vereist ook dat een verslag van deze toetsing wordt opgenomen in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel. De toetsing en verslaglegging garanderen een gedegen besluitvorming en geven het

parlement direct inzicht in de beweegredenen van de regering om te pleiten voor het inperken van de privacy van Nederlanders.

Omdat bij de herziening van Wiv het moment van de evaluatie en de wetswijziging op dit moment zouden samenvallen, is er geen tijd om suggesties voor eventuele privacybeperkende maatregelen in de evaluatie op een later moment nog te toetsen en verwerpen. Dit moet daarom bij evaluatie gebeuren, zodat deze suggestie zo wenselijk direct in het wijzigingsvoorstel kunnen worden overgenomen.

Advies: suggesties voor een eventuele wetswijziging moeten voldoen aan de vereisten van de motie-Franken.

Uitvoering van het evaluatieonderzoek

U geeft aan dat de uitvoering van het onderzoek extern zal plaatsvinden, waarbij u duidelijk verwijst naar het belang van de onafhankelijkheid van het onderzoek. Om dit te garanderen is dus vereist dat het onderzoek wordt uitgevoerd door een wetenschappelijk onderzoeksinstelling die op geen enkele andere wijze betrokken is bij het wijzigingstraject of anderszins bekend is geworden met de inhoud daarvan. Zo wordt voorkomen dat de evaluatie anticipeert op de inhoud van het wijzigingstraject, dat volgens u reeds in een vergevorderd stadium is. Ik wil u alvast meegeven dat het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC), dat vaak voor dit soort opdrachten wordt gevraagd, niet aan dit vereiste voldoet. Zij heeft immers een duidelijke relatie met het ministerie van Veiligheid en Justitie, dat als een van de betrokken departementen belang heeft bij de uitkomst van de evaluatie.

Daarnaast geeft u aan dat het onderzoek zal worden begeleid door een begeleidingscommissie. Deze zal bestaan uit vertegenwoordigers van de betrokken departementen (Algemene Zaken, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Defensie en Veiligheid en Justitie) en één of meer onafhankelijke deskundigen. Omdat de Wiv een duidelijk vrijheidsbeperkend karakter heeft, is het belangrijk dat u ten minste één deskundige aanwijst die bijzondere kennis heeft van het grondrecht op privacy en het grondrecht op communicatievrijheid. U geeft verder aan dat het evaluatierapport volledig openbaar moet zijn. Volledige openheid vereist echter dat niet alleen het evaluatierapport maar ook alle onderliggende documenten openbaar worden gemaakt. Bij het openbaar maken deze informatie, zou de begeleidingscommissie een belangrijke toezichthoudende functie kunnen vervullen: waar openbaarheid van informatie mogelijk zou conflicteren met de vertrouwelijkheid daarvan, zou de begeleidingscommissie een beslissend oordeel kunnen vellen. Daarvoor is dan wel vereist dat de commissie naast de vier vertegenwoordigers van de betrokken departementen ook uit ten

minste vier onafhankelijke experts bestaat, zodat een juiste belangenafweging plaatsvindt.

Advies: (i) de evaluatie moet worden uitgevoerd door een onafhankelijke wetenschappelijke instelling die op geen enkele wijze betrokken is bij het wijzigingstraject; (ii) de begeleidingscommissie moet uit ten minste één onafhankelijke grondrechten-expert bestaan; en (iii) zowel het evaluatierapport als alle onderliggende documenten moeten openbaar worden gemaakt.

Tot slot

Tot slot geeft u aan dat de evaluatie nog op diverse aspecten moet worden uitgewerkt. Naar mijn mening is een van die aspecten dat in de huidige aanpak de belangen van burgers onvoldoende zijn vertegenwoordigd. Om dit te veranderen zou u belangenorganisaties moeten uitnodigen om te reageren op de uitkomst van de evaluatie. Dit dient te gebeuren voordat het evaluatierapport in definitieve vorm is opgesteld, zodat de bijdragen van deze organisaties hierin nog kunnen worden meegenomen. Bits of Freedom is graag bereid zo een bijdrage te leveren.

Advies: belangenorganisaties moeten tijdig worden uitgenodigd om op de uitkomst van de evaluatie kunnen reageren.

Ik zou u vriendelijk doch dringend willen vragen dit advies ter harte te nemen en mij daarover uiterlijk 6 september te informeren.

Mocht daaraan behoefte bestaan, dan licht ik het een en ander graag nader toe.

Met vriendelijke groet,

Simone Halink

Cc: de heer J.S.J. Hillen, minister van Defensie

